№ 105 ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 18

1902

ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 18 № 105

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գր'ում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի բացատրութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին. Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեան. Նամակ Բագուից. Նամակ Նոր-Բայազէդից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ղազարոս Աղայեանց։

ՄԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մենք յաճախ ստանում ենք «Մշակի» մէջ տպագրելու համար զանազան հասարակական հաշիւներ, որոնք վերաբերում են, օրինակ, եկեղեցական կամ այս և այն ընկերութեան գումարներին։ Հաշիւներ ուղարկողները խնդրում են, որ մենք տպագրենք նրանց մանրամասնօրէն և այդպիսով դարձնենք նրանց հանրային քննութեան առարկայ։

Այդ ցանկութիւնը լաւ ցանկութիւն է և համապատասխանում է այն պահանջներին, որ անում է մեր հասարակութեան լաւագոյն մասը և որի մասին յաճախ խօսել է «Մշակը»։ Մենք համարել ենք հրապարակական հաշուետուութիւնը իբրև անհրաժեշտ պայման կանոնաւոր հասարակական գործավարութեան համար և տարիներ շարունակ կռիւներ ենք մղել պաշտպանելու հաշուետուութեան գաղափարը մեր հասարակութեան մէջ։ Մենք նոյն իսկ փորձեր ենք արել՝ տպագրելու շատ հաշիւներ և դրանով սկիզբ դնելու հրապարակական հաշուետուութեան գործին։ Յաճախ հաշուետուութեան նիւթը շատ տեղ է բռնել լրագրում և իբրև ընթերցանութեան առարկայ նա չէ ծառայել մեր ընթերցողների անմիջական պահանջներին, բայց նա կատարել է գաղափարական դեր և ներկայացել է իբրև նմուշ և օրինակ ուրիշ դէպքերի համար։

Սակայն շարունակել տպագրել մանրամասն հաշիւներ ամէն մի եկեղեցու և ընկերութեան ելումուտքի մասին, լցնել լրագրի սիւնակները այնպիսի թուանշաններով, որոնք միայն տեղական հետաքրքրութիւն ունեն,—անյարմար է լրագրութեան գործի և ընթերցանութեան պահանջների տեսակէտներից։

Մենք պնդել ենք և պնդում ենք, որ հաշուետուութեան գաղափարը պէտք է մուտք գործէ մեր բոլոր հաստատութիւնների մէջ, որ հրապարակական հաշուետուութիւնը պէտք է դառնայ իբրև գործավարութեան ընդհանուր կանոն. սակայն այդ բազմաթիւ հաշիւները չը պէտք է յոյս դնեն լրագրական այն էջերի վրա, որոնք նշանակված են ընթերցանութեան կարևոր նիւթերի համար։ Այդ հաշիւները կարող են տպագրվել առանձին և ուղարկվել թէ հետաքրքրված անձանց և թէ մամուլի քննութեան։

Խմբագրութեան մէջ մենք ունենք շատ հաշիւներ, որոնք սակայն չեն կարող տպագրվել։ Նրանք եթէ տպագրվէին, կը խլէին բազմաթիւ սիւնակներ և յետ կը մղէին աւելի հետաքրքրական և կարևոր ընթերցանութեան նիւթերը։ Մենք անհրաժեշտ ենք համարում բացատրել ներկայ հանգամանքը և դրանով պատասխան տալ այն հարցումներին, որոնք անվում են զանազան տեղերից թէ ինչու մեզ ուղարկված շատ հաշիւներ մինչև այժմ լոյս չեն տեսել լրագրի մէջ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԻՆ

Կարա-Մուրզայի երաժշտական անտիպ գործերի հրատարակութեան եւ նրա որբերի օգտին ստացանք 1) Աֆերմանից Կ. Ամատունու միջոցով յիսուն եւ մէկ րուբլի (51 ր.) գումար, որ նուիրել են հետեւեալ անձինք.—Մարութեան Ա. քահ. Գ. 1 ր., Օհանեան Ց. Ն. 10 ր., Աստուածատրեանց Մ. Ս. 6 ր., ոմն N.N. 4 ր., տ. Քրիստոսատուրեանց Տ. Ց. 4 ր., Աստուածատրեանց Լ. Ա. 4 ր., Աստուածատրեանց Ա. Ս. 2 ր., Աստուածատրեանց Խ. Ս. 2 ր., Թերզի Գ. Գ. 2 ր., տ. Աստուածատրեանց Մ. Ա. 1 ր., Ազարեան Մ. Ս. 1 ր., Աստուածատրեանց Մ. Մ. 1 ր., Աստուածատրեանց Ց. Մ. 1 ր., Աստուածատրեանց Ց. Ս. 1 ր., Աւագեան Ց. Ա. 1 ր., Երէցփոխեան Ե. Ց. 1 ր., Կալպակչեան Գ. Ղ. 1 ր., Զամուռեան Ց. Ց. 1 ր., Զէմբէրչի Մ. Ս. 1 ր., Զինարեան Ս. Գ. 1 ր., Պօպօվեան Ա. Խ. 1 ր., Միրջանեան Պ. Հ. 50 կոպ., Զամուռեան Գ. Ց. 50 կ., Պապուչի-Պէօյուկ Մ. Ա. 50 կ., Պօպօվեան Գ. Խ. 50 կ., Պօպօվեան Մ. Մ. 50 կ., Պօպօվեան Մ. Ց. 50 կ., Սիմէօնեանց Ց. Կ. 50 կ., Սիմէօնեանց Ս. Կ. 50 կ.։

2) Բալախանիից Ս. Տէր-Աստուածատրեանի միջոցով ութ րուբլի, որ նուիրել են հետեւեալ անձինք. Ս. Մ. Իսահակեան, Շիրզա Յովհաննիսեան, Գեղ. Սարգսեան, Մկ. Աթաբէգեան, Մին. Ամիրջանեան, Միք. Սառաջեան 1-ական ր. Պօղոս Մազեան, Մ. Յովհաննեան, Արշ. Միրզայեան, Նիկ. Շահբազեան 50-ական կոպէկ։

3) Շուշուց գնդապետ Կ. Դանիէլեանից 5 րուբլի։

Ընդամենը 64 ր., որ նախկին գումարների հետ անում է 652 րուբլի 50 կոպէկ։

ԲԱԳՐԱՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԹԱՒԱՔԱԼԵԱՆ

Դարձեալ մի կորուստ...

Մայիսի 12-ին ծանր հիւանդութիւնից յետոյ Բագւում վախճանվեց իր կեանքի յիսուն տարին չը բոլորած Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանը։

Թաւաքալեանը մեր ներկայ ընտիր հոգեւորականների մէջ բռնած ունէր շատ որոշ եւ նոյնիսկ եզակի տեղ թէ իր աշխարհական ժամանակվայ անցեալով եւ թէ որպէս կուսակրօն հոգեւորական։

Նրա անուան եւ կեանքի հետ սերտ կերպով կապված է մեր լաւագոյն յոյսերի ամբողջ քանեւհինգամեայ մի խորհրդաւոր շրջան, երբ գործում էր նա որպէս ոգեւորված իդէալիստ, անձնուէր եւ հետախոյզ ուսուցիչ, որպէս Ալաշկերտի Ուչքիլիսէ վանքի միաբան եւ Դերիկի ս. Աստուածածնի քաջարի վանահայր եւ ապա՝ որպէս Ալէքսանդրօպոլի եւ Գանձակի ամենքից սիրված, յարգված յաջորդ, քարոզիչ եւ հոգեւոր հովիւ։

Ծանօթանանք մեր ամենաժողովրդական վարդապետի կեանքի եւ գործունէութեան հետ. թող նրա գործերը խօսեն։

Թաւաքալեանը բուն դերբէնդցի էր. ծնվել է, եթէ չենք սխալվում, 1852 թւին։ Նրա ծնողները Դերբէնդում շատ յայտնի եւ հարուստ ընտանիք էին. սնված դաստիարակների եւ տնային ուսուցիչների ձեռքի տակ՝ նա ստանում է հիմնաւոր ուսում եւ կրթութիւն եւ, դեռ եւս պատանեկական հասակում, նա մըտնում է զինուորական ծառայութեան մէջ, ուր նրա մէջ հաստատվում է զինուորի չարքաշ, աննկուն եւ քաջարի բնաւորութիւնը։ Ռուսթրքական պատերազմների ծանր տպաւորութիւնների ազդեցութեան տակ նա ծնողներից գաղտնի, թողնում է հայրենի տունը, զինուորական ծառայութիւնը եւ ութսունական թւերի սկզբում անցնում է սահմանը եւ մտնում Թիւրքիա։ Վասպուրականի Արծուի համբաւն ու հռչակը մղում է այստեղ Ալէքսանդր Թաւաքալեանին նրա մօտ եւ, մի առ ժամանակ մընալով Վարագում, նա ստանձնում է Վասպուրականի գիւղերից մէկում ուսուցչի պաշտօն, նպատակ ունենալով միեւնոյն ժամանակ ուսումնասիրել երկիրն ու ժողովուրդը. եւ ահա սկսվում է նրա հետախոյզ շրջագայութիւնը։ Զաքի անուան տակ նա ճանապարհորդում է ողջ Թիւրքաց Հայաստան—Վան, Տարօն, Ալաշկերտ, Կարին, Բիթլիս, շրջում է նա՝ մնալով ամիսներով, շաբաթներով այս կամ այն քաղաքում, գիւղում, աւանում. ուսումնասիրում է իր անցած տեղերը, ծանօթանում բնակիչների տնտեսական կացութեան, պայմանների հետ. սրտացաւ հայի աչքով տեսնում է այն բոլորը, ինչ որ ծանր է հային տեսնել, մանաւանդ զգալ, եւ այս բոլորը ամբարած իր տպաւորվող սրտում, ապագայ լայն գործունէութեան ծարաւով տոչորված՝ նա վերադառնում է Անդրկով-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆՑ

Վաղը, կիրակի, Աղայեանցը տօնում է իր գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը. ժամանակ է ուրեմն զբաղվել յոբելեարի արածներով։

Ես չը պիտի բերեմ այստեղ Աղայեանցի կենսագրութիւնը։ Կենսագրութեան մասին հոգս տարել է ինքը, Աղայեանցը, այն էլ նոյն-իսկ աւելի մեծ չափով, քան որքան հարկաւոր էր։ Չը պիտի խօսեմ նաեւ Աղայեանցի հրապարակախօսական գրուածքների մասին։ Իբրեւ հրապարակախօս՝ Աղայեանցը չունի որոշ գծագրըված դէմք։

Աղայեանցը շատ բան գրած ունի եւ լեզուի մասին, մանկավարժական այս կամ այն սիստեմի մասին։ Դրանց մասին էլ չը պիտի խօսեմ, որովհետեւ մասնագէտ չեմ։

Մնում է Աղայեանց—վիպագրող եւ Աղայեանց—մանկական գրող։ Ես կը փորձեմ իմ կարծիքները յայտնել այդ երկու Աղայեանցների մասին։

I

Ամենից առաջ Աղայեանց—վիպագրող։

Այս անունը ունի Աղայեանցը։ Զեզ, երեւի, շատ անգամ է պատահել տեսնել գրական յօդուածների մէջ հայ վիպագրողների այսպիսի դասաւորութիւն. Սրբովեանց, Պռօշեանց, Աղայեանց, Րաֆֆի։ Այս դասաւորութիւնը ճիշտ է ժամանակագրական կարգով։ Աղայեանցը մեր անդրանիկ վիպագրողներից մէկն է, երրորդը՝ սկսած Սրբովեանից։

Ի՞նչ է տուել նա։

Քառասնամեայ գրական գործունէութեան ընթացքում Աղայեանցը գրել եւ հրատարակել է երեք վէպ. «Արութիւն եւ Մանուէլ», «Երկու քոյր», «Սէրը արտաքսված» *)։ Դրանք փոքրիկ բաներ են, մի քանի ժամվայ ընթերցանութեան նիւթ։ Բայց հարցը, իհարկէ, գործի փոքրութեան կամ մեծութեան մէջ չէ։

II

«Արութիւն եւ Մանուէլը» միշտ յիշեցնում է ինձ իմ պատանեկութիւնը. եւ ես հազիւ թէ կարողանամ հաղորդել այդ գրքից ստացած տպաւորութիւնս՝ առանց յիշատակելու վաղուց անցած-գնացածը։

15—16 տարեկան հասակումս էի, երբ կարդացի «Արութիւն եւ Մանուէլը»։ Տպաւորութիւնը հրաշալի էր. կարող եմ ասել, որ բացի Րաֆֆիի «Փունջի» երկրորդ հատորից, ես չեմ յիշում մի այլ հայերէն գիրք, որ այնքան յափըշտակած լինի իմ միտքը պատանեկական հասակումս, այնքան քաղցրութիւն լինի պատճառած ինձ։

Բայց իմ ձեռքին եղածը վէպի առաջին հատորն էր։ Ես երկար որոնում էի երկրորդ հատորը, հարց ու փորձ էի անում։ Չը գիտէի որ իմ որոնածը դեռ չէ էլ գրված։

Անցան շատ տարիներ։ Մանրամասնութիւնները մոռացվեցան, բայց իմ յիշողութեան մէջ տպաւորված մնացին մի քանի տեսարաններ «Արութիւն եւ Մանուէլ»-ից։ Առաջին հատորը տպվել էր 1867 թւին։ Ուղիղ քսան տարի անցնելուց յետոյ Աղայեանցը վճռեց վերջացնել իր այդ գործը. 1888 թւից մինչեւ 1901 թիւը նա հրատարակեց երեք տետրակ «Արութիւն եւ Մանուէլ». գրքի սկզբում դրեց «լրացրած», իսկ վերջում—«վերջ» բառերը։ «Արութիւն եւ Մանուէլի» գործը, ուրեմն, բոլորովին վերջացած էր։ Հեղինակը այլ եւս ասելու բան չունէր։

Ես նորերումս կարդացի այդ լրացրած «ազգային վէպը»։ 15—16 տարեկան հասակից յիշողութեանս մէջ մնացած տեսարանները—Աստուածածնի տօնը Շամշուլդայի բերդում, Արութիւնը Թելէթի սարից Թիֆլիսին նայելիս, ընկերական քէֆը Մանուէլի քրոջ տանը—նորից անցան իմ աչքեւով։ Այս անգամ տպաւորութիւնս նմանութիւն անգամ չունէր այն տպաւորութեան, որ ստացել էի շատ տարիներ առաջ։ Կասեմ աւելին—մի տեսակ հիասթափութիւն զգացի եւ պատրաստ էի բացագանչել. «Ո՜րքան միամիտն է եղել Աղայեանցը»։

Փորձեցի հասկանալ, թէ ինչու այն ժամանակ այնպէս էր, այժմ այսպէս է։ Գիտէի, իհարկէ, որ պատանեկական տպաւորութիւնը ուրիշ կերպ չէր կարող լինել, որ այն հասակը յափըշտակման հասակ է, քանի որ քննական ոյժերը թոյլ են, քանի որ մարդը շատ բան չէ տեսած, չէ փորձված, լայն աշխարհայեացքներ չունի։ Գիտէի նոյնպէս, այն ժամանակները ես ինքս էլ պատկանում էի այն շրջանին, որի նախապաշարումները, աւանդական հասկացողութիւնները նոյն աշխարհն էին կազմում, որտեղից դուրս եկաւ Արութիւնը։ Արութիւնը—դա ծանօթ դէմք էր. նա մեր ամենքիս մէջ էր—չքաւոր պատանիներիս մէջ—իր տենչանքներով, իր յոյսերով, ուսման ծարաւով։ Այժմ ժամանակները այն չեն, գոնէ ինձ համար...

Բայց այս պատճառաբանութիւնները ինձ բաւարարութիւն չը տուին։ Եթէ վէպը այնքան մեծ արժանաւորութիւններ ունի իբրեւ գրական ստեղծագործութիւն, նա այժմ էլ պիտի վերակենդանացնէ իմ մէջ նախկին տպաւորութիւնը, պիտի խօսէ իմ մտքի եւ սրտի հետ՝ ինչպէս, օրինակ, խօսում է Տուրգենեվի «Ռուդինը» ամէն անգամ, երբ նրան ձեռք եմ առնում։ Եւ ինձ համար պարզվեց, որ հարցը այստեղ հասակին, միջավայրին այնքան չէ վերաբերվում, որքան իրան, գործին։

«Արութիւն եւ Մանուէլը» այժմ էլ նոյնպէս կիսատ ու պռատ է, ինչպէս 35 տարի առաջ։ Աղայեանցը մի քանի երես է միայն աւելացրել, բայց այդ երեսները ոչինչ չեն աւելացնում այն ամէնի վրա, ինչ ունէր կամ չունէր «Արութիւն եւ Մանուէլը» 1867-ին։ Ես մինչեւ անգամ չեմ հասկանում, թէ ինչու վէպը անուանված է «Արութիւն եւ Մանուէլ», քանի որ Մանուէլը պատմութեան կէսում չքանում է եւ այլ եւս չէ երեւում։ Եթէ նրա անունը բազմել է գրքի ճակատին այն պատճառով, որ նա էլ դեր ունի, նա էլ խօսում է, այն ժամանակ ինչու մոռանալ միւս խօսողներին, ինչու չանուանել «Արութիւն եւ Օվակիմ», «Արութիւն եւ Պօղոս»։ Եւ վերջապէս, դա վէպ չէ, այլ անցքերի մի շարք, որոնք թելերով են կապկապած իրար հետ։ Աղայեանցը կարող էր ամէն տեղ վերջակէտ դնել եւ գրել տակին՝ «վերջ»։ Օրգանական կապ բոլոր մասերի մէջ, ամբողջացնող միութիւն ու համաչափութիւն չը կայ։

Ուրիշ բան է որ «Արութիւն եւ Մանուէլը» կարդացվել է, կարդացվում է։ Դրա պատճառը մենք պիտի որոնենք այն բանի մէջ, որ Աղայեանցի իսկական արժանաւորութիւնն է կազմում։

Աղայեանցը շատ շնորհալի, տաղանդաւոր պատմող է, բայց շատ միջակ, նոյն իսկ թոյլ ստեղծագործող։

Պատմելը—դա ջոկ բան է։ Ընդունակ, տա-

*) Տպված է «Մշակի» մէջ 1889 թւին։ Բացի այս երեքից Աղայեանցը, եթէ չեմ սխալվում, սկսել էր «Բաժանութիւն» անունով մի վէպ, որ սակայն սկսված էլ մնաց։

կաս տանելու իր հետ նոր ընկերներ՝ գիւղական ուսուցիչների պաշտօն կատարելու համար։ Սակայն թուրք կառավարութեան սովորական կասկածները ստիպում են Թաւաքալեանին իր ընկերներով թողնել Թիւրքիայի հողը եւ վերադառնալ Անդրկովկաս։ Վերադառնալ նորից այնտեղ Թաւաքալեանը չէր կարող՝ որպէս եւ չէր կարող ընդ միշտ թողնել իր ծրագիրները, ուստի եւ նա ժամանակաւորապէս տեղափոխվում է Իգդիր եւ այստեղ ստանձնում է գիւղական ուսուցչի համեստ պաշտօնը։ Շուտով կազմակերպվում է Իգդիրում ուսուցչական խումբ եւ դա ձեռք ձեռքի տուած տեղական երիտասարդութեան հետ՝ բոլոր եռանդով նուիրվում են կրթական գործին։ Օր օրի վրա առաջադիմում է գործը. կազմում են թատերասէրների ընտիր խումբ, սկսում ներկայացումներ, ընթերցանութիւն, դասախօսութիւններ կազմակերպել. սկսում է կեանքը. լրագիր, գիրք եւ կենդանի գործ դառնում են այդ խմբի նշանաբանը եւ, կապելով իրանց հետ ողջ հասարակութեան սէրն ու համակրութիւնը՝ նրանք յետ ընկած Իգդիրը նոյն-իսկ նահանգական Երեւանի համար նախանձելի են դարձնում։ Եւ այդ գործունէութեան ոգին եւ խմբի սիրելին է դառնում Ալէքսանդր Թաւաքալեանը. բայց... նա Թիւրքիան մտից չէ գցում, եւ ահա նա, մի վերջին պտոյտ գործելուց յետոյ Անդրկովկասում, 1889—90 թւերում նորից անցնում է սահմանը եւ մտնելով Ուչքիլիսէի նշանաւոր ս. Յովհաննու վանքը՝ կուսակրօն հոգեւորականի սքեմ եւ երդում է ընդունում, ձեռնադրվելով այդտեղ վարդապետ, Բագրատ անունով։

Այո, Թաւաքալեանը եւս այն անմեղ միամիտների կարգիցն էր, որոնք հոգեւոր կոչման մէջ գործունէութեան ասպարէզ էին փնտռում... Թէ ինչ սոսկալի ու զրկանքներով լի կեանք էր վարում այնտեղ Բագրատ աբեղան եւ թէ ինչ վիճակի մէջ էր նշանաւոր Ուչքիլիսէն իր ողջ վիճակով՝ դրա հետ ծանօթ են բոլոր այն անձինք, որոնց ձեռքից ձեռք էին անցնում Թաւաքալեանի 1890 թուին վանքից գրած սոսկալի նամականին...

Վանքի կարիքները եւ այլ հանգամանքներ ստիպում են նրան թողնել վանքը եւ նորից Անդրկովկաս գալ. սակայն այստեղ նրա բազմաթիւ բարեկամները համոզում, թախանձում են նրան՝ չը վերադառնալ նորից ս. Յովհաննու վանքը, ուր նոյն-իսկ նրա կեանքը մշտական վտանգի մէջ էր, եւ խորհուրդ են տալիս դառնալ Էջմիածնի միաբան... բայց նա անյողդողդ էր. փափուկ, հանգիստ, չոր կեանքն ու գործը նրա գինւորի բնոյթին հակառակ էին, եւ միայն այն ժամանակ, երբ նրան առաջարկեցին Սալմաստի վիճակը, բացատրելով նրա կարիքները եւ այն մեծ առաքելական գործը, որ սպասում էր նրան։ Պարսկաստանում՝ Բագրատ Թաւաքալեանը ցաւն ի սիրտ, գլուխ խոնարհած ծանր իրողութեան առաջ, 1891 թւից անցնում է Սալմաստ եւ ստանձնում Դերեկի ս. Աստուածածնի ամայի, աւերակ վանքի վանահայրութիւնն ու վիճակը։

Պարսկաստանից «Մշակում» իր ժամանակին զետեղված թղթակցութիւնները, որչափ այդ հնարաւոր էր, պարզեցին այդ արի, արթուն, քաջ, անձնազոհ վարդապետի դերը Դերեկում, սակայն վարագոյրի յետեւում շատ բան մնացին... Ինտրիգներ, ներքին կռիւ, նախանձ, չարամտութիւն ձեռք ձեռքի տուած պատերազմ էին հրատարակել «Դերեկի հերոսի» դէմ. բայց նա չէր ընկճվում, կռւում էր, դիմանում եւ շարունակում գործել... Սակայն այդ կռիւը նրան էժան չը նստեց. ծանր հիւանդացաւ նա այդտեղ, եւ նրան յաւիտենականութիւն գլորող մահը այդտեղ դրեց նրա ամուր կազմուածքի մէջ իր արմատը...

1893 թուականն էր. Լուսաւորչի գահը բարձրացաւ նա, որը իր մէջ պարունակում էր այնքան իղձեր, սպասելիքներ... եկաւ նա եւ յիշեց ութսունական թուականներում Վասպուրականում գործող համեստ Զաքիին եւ կանչեց Թաւաքալեանին Էջմիածին։ Ոչ ձմռան բուքը, ոչ սարսափելի ճանապարհները, ոչ արտակարգ հանգամանքները չը կարողացան պահել նրան այնտեղ, եւ ահա 1893 թ. վերջում Թաւաքալեանը, ապագայի նոր, աւելի լայն գործունէութեան երազներով լցված, գալիս է Էջմիածին... եւ այստեղ ստանձնելով հազարաւոր թշուառ, հալածական հայ գաղթականների խնամակալի պաշտօն՝ ուղեւորվում է դէպի Կարս։ Կարսի հայ հասարակութիւնը, երեւի, մոռացած չի լինի այն երիտասարդ, խոհեմ, սրտացաւ, անկեղծ սիրող, անկեղծ ոգեւորվող վարդապետին, որը թշուառութեան այդ ովկիանոսի մէջ քաջ նաւապետի նման ոգի, սիրտ, խրախոյս, հաւատ եւ համբերութիւն էր ներշնչում կայմակորոյս լողորդներին...

Գործը վերջացված էր. հազարաւորներ խնամված, տեղ ու ապաստան էին գտած, եւ նա՝ այդ բոլորի հեղինակը վերադառնում է նորից Էջմիածին հաշիւ տալու իր արածների համար եւ նորից Պարսկաստան վ ե ր ա դ ա ռ ն ա լ ո ւ անմոռաց յոյսով... բայց դա իդէալիստ վարդապետի համար երազ էր մնալու... Նրան ի տրիտուր իր աշխատութեան նշանակում են հայաշատ Ալէքսանդրապոլի վիճակի փոխանորդ։

Գլուխը ծուռ, յուսահատ, հիասթափված, տալիս է նա իր համաձայնութիւնը եւ ուղեւորւում իր նոր պաշտօնատեղին։

1895 եւ 96 թուականները անմոռանալի կը մնան Ալէքսանդրապոլցիների համար. քաղաքի հինգ եկեղեցիներում փոփոխակի հարիւրաւոր ունկնդիրների առաջ հնչում էին Բագրատ վարդապետի ոգեւորված, սիրտ, զգացմունք, թռիչք, արտասուք դարձած քարոզները. շարժվում էին սրտեր, քարացած, սառած սրտեր, հալւում, փլչում... ուշ ու միտք, կրակ ու ոգեւորութիւն կտրած, լսում էին նրանք իրանց պաշտելի վարդապետին եւ գործում. եւ երբ երկու տարին չը լրացած Բագրատ Թաւաքալեանը ստիպված եղաւ թողնել Ալէքսանդրապոլ, Գանձակ՝ իր նոր պաշտօնատեղին ուղեւորվելու՝ Ալէքսանդրապոլցիները նոր միայն հասկացան թէ ինչ էր իրանց համար Թաւաքալեանը։ Երախտապարտութեան եւ շնորհակալութեան անկեղծ արտայայտութիւնների մի բարդ եւ սիրելի յիշատակ էր տանում նա իր հետ արտասուքի հետ միասին... Գանձակ յաջորդի պաշտօնով մնաց նա երեք տարի, բայց նա այլ եւս առաջվայ Թաւաքալեանը չէր... Կոտրվեց ոգեւորված քարոզչի սիրտը, կտրվեցին նրա զօրեղ թեւերը, պապանձվեց նրա կրակ լեզուն եւ միայն մերթ մերթ չարչարանքի շաբաթին եւ Յարութեան օրերին բացվում էր նա, սակայն որքան կիսատ, կցկտուր... Այստեղից սկսվում է Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանի կեանքի երրորդ եւ վերջին շրջանը. դա կորրեկտ, ճշտապահ, բայց մաքուր եկեղեցական պաշտօնեայի գործունէութիւն էր, որը հսկում էր միայն, որ իր խնամքին յանձնված հօտը մնար առողջ, ազնիւ, մաքուր եւ պարտաճանաչ... Սպիտակներ երեւացին նրա շատ բան տեսած, կրած գլխի մազերի մէջ, թախծութիւն եկաւ նրա վրա, եւ միայն Ալէքսանդրապոլի հայ աշուղներն էին, որ իրանց մելամաղձոտ բամբիռի թելերի վրա՝ «Դերեկի հերոսին» նուիրված երգերում, յիշեցնում էին իդէալիստին իր մօտիկ ու հեռաւոր անցեալը, խաբված յոյսերը, չիրականացած կիսատ գործն ու տենչերը...

Այնուհետեւ մենք Բագրատ Թաւաքալեանին տեսնում ենք Թիֆլիսում որպէս կոնսիստորիայի նախանդամ, Էջմիածնում՝ սինօդի անդամ... բայց սա այլ եւս նա չէր...

Այսօր, երբ նա այլ եւս չը կայ եւ գնաց զոհ իր երիտասարդ տարիների ձգտումների եւ տաք, ինքնամոռացութեան հասած գործունէութեան հետեւանքներին, այսօր նրան ճանաչողները, որոնց թիւը հազարաւոր է, անկեղծ վշտով լի կասեն. «հանգիստ ոսկորներիդ, ազնիւ, անձնուէր, իդէալիստ վարդապետ»...

Եւ նրա ոսկորները արժանի են հանգստի...

Ա. Աթանասեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Մայիսի 15-ին

Այսօր եկեղեցու բակում հողին յանձնեցին Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանին։ Ներկայ էր թաղմանը ժողովրդի մեծ բազմութիւն եւ դրված էր դագաղի վրա մօտ տասներկու պսակ՝—Գանձակի, Ալէքսանդրապոլի, Բագուի համակրողներից, արհեստաւորներից, ուսանողներից։ Բագուի պսակը կրում էր հետեւեալ խօսքերը. «Դերեկի հերոս Բագրատ վարդապետին մի խումբ ընկերներից»։ Իրար յետեւից հողին ենք յանձնում մեր ժողովրդի ցաւով տանջվողներին. հեռանում են ասպարէզից այնօրինակ մարդիկ, որ մեր թշուառ կեանքում կարող են ունենալ դեռ որոշ գործունէութիւն։ Ցանձին Բագրատ վարդապետի հայ երիտասարդութիւնը կորցրեց 90 թուականների մի յայտնի գործչի, որ մի կողմ թողած նեղ մտքով վարդապետական կոչման ծառայելու մտքերը, իրեն ամբողջովին նուիրած էր ժողովրդին։ Հեռացաւ մեզանից Բագրատ վարդապետը, նա տարաւ շատ ու շատ համակրանքներ. ի նշան դրան այն դամբանականներն էին, որ խօսեցին գերեզմանի վրա Ց. Սաղաթելեան, Գանձակի յատուկ ներկայացուցիչ պ. Ս. Տէր-Աւետիքեան եւ մի վարդապետ. դրանք ցոյց տուին զգածված կերպով Բագրատ վարդապետի անգնահատելի կողմերը, նրա բնաւորութեան տոկունութիւնը եւ ուժեղութիւնը, որ այնքան պակասում է ներկայ մեր եսամոլ վարդապետներին։ Մենք ցրվել ենք եկեղեցու բակից՝ համոզված լինելով, որ կորցրինք մի ազնիւ, գործունեայ հայ մարդու մեր լճացած կեանքից, ուր կիրքն ու եսն է թագաւորում։ Թող Բագրատ վարդապետի սկսած գործը եւ նրա տուած արդիւնքները լինեն այն զօրեղ գրաւականը, որով կարելի լինի շարունակել կրկնակի եռանդով այն սուրբ գործը, որին նուիրված էր նա իր ամբողջ կեանքում՝ ժրաջան կերպով...

Ն. Տէր-Ղազարեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

Մայիսի 5-ին

Վերջին տարիներս մենք ունեցանք մի քանի հոգի երիտասարդ գործակալ վարդապետներ, որոնք, սակայն, երկար չը մնացին մեզանում, այլ մի քանի ամիսներից կամ շատ—շատ մի տարուց յետոյ տեղափոխվեցին ուրիշ քաղաքներ՝ թէ նոյնպէս բարեկարգչի եւ թէ յաջորդի պաշտօնով։ Տարիների ընթացքում, իբրեւ եկեղեցիների բարեկարգիչներ ամբողջ գաւառի համար, ունեցանք Կիւրեղ, Մատթէոս եւ Թովմայ վարդապետներին, որոնք լաւ յոյսեր ներշնչեցին տեղական ժողովրդին իրանց ապագայ գործունէութեան վերաբերմամբ եւ որոնք մի ժամանակից յետոյ թողին մեր յետ ընկած քաղաքը եւ տեղափոխվեցին աւելի բարձր շրջաններ։ Այժմ ունենք դարձեալ երիտասարդ գործակալ Խորէն վարդապետ Մուրադբէկեան, որը քիչ էր մնում նախորդների պէս շուտով փոխվէր Գորի յաջորդի պաշտօնով։ Սակայն,

---

դանդաւոր պատմողին հարկաւոր են գեղեցիկ, քաղցր լեզու, հարուստ տեղեկութիւններ կեանքից, սուր միտք։ Աղայեանցը ունի այդ բոլորը։ Նրա լեզուն օրինակելի է իր պարզութեամբ, իր կանոնաւորութեամբ։ Ոչ ոք Աղայեանցի չափ չէ ցոյց տուել, թէ մեր աշխարհիկ գրական լեզուն ինչ անգին հարստութիւններ կարող է քաղել ժողովրդական բարբառներից։ Իսկ գալով կեանքից վերցրած տեղեկութիւնների հարստութեան, պիտի ասենք, որ Աղայեանցի ամբողջ ույժը հէնց դրա մէջ է։ Մեր ժողովրդի տիպիքական ներկայացուցիչն է դա. ժողովրդի այն ոգին, որ արտայայտվում է խօսքի մէջ, այս բառի ամենալայն մտքով, կարելի է անաղարտ ու ամբողջ գտնել Աղայեանցի մէջ։

Ահա ինչու նա այնքան լաւ պատմում է։ Բայց պատմողը, երբ նա լոկ պատմող է եւ ոչ ստեղծագործող, ունի իր պակասութիւնները։ Նա տալիս է տեղեկութիւններ, նա ձեզ ասում է, ասում եւ չէ զգում, չէ կարող զգալ, որ կան տեղեկութիւնների մէջ երկրորդական նշանակութիւն ունեցողներ էլ. նրա համար բոլոր տեղեկութիւնները լաւ են, հետաքրքրական են, եւ նա պատմում է կարեւորն ու անկարեւորը, այն՝ ինչ իսկապէս ուշադրութեան արժանի է եւ այն՝ ինչ կարելի է եւ պէտք է զանց անել։ Կայ աւելի տխրալի հանգամանքը։ Պատմողի տուած տեղեկութիւնների մէջ յաճախ կորչում ոչնչանում են իսկական՝ գոհարներ։ «Արութիւն եւ Մանուէլի» մէջ դուք կը տեսնէք մի քանի կոխկռտած, ջարդած դէմքեր, որոնք զոհ են գնացել պատմողին յատուկ անփութութեան։

Նայեցէք Արութիւնի հայր Աւետիքին։ Ի՞նչ հետաքրքրական դէմք, ինչ տիպիքական գծեր։ Ճշմարիտ, ստեղծագործող արուեստագէտը Աղայեանցի տեղ դէն կը գցէր Օվակիմի միտ փիլիսոփայութիւնները, Արութիւնի անվերջ դատողութիւնները, խրատները եւ այլ ջրալի մանրամասնութիւնները ու լաւ կաշխատէր Աւետիքի վրա, կը դարձնէր նրան մի կենտրոնական անձնաւորութիւն, մի խոշոր տիպ, որ աւելի ահագին տեղ կը բռնէր ընթերցողի մտքում, աւելի եւ աւելի շատ բան կասէր՝ քան ամբողջ գիրքը։ Բայց Աղայեանցը ածուխով մի քանի թեթեւ գծեր է քաշում, դրանց էլ տրորում, ջնջում է իր Արութիւնի քարոզների տարափի տակ։ Թող նոյնպէս լաւ մշակվէր միւս հետաքրքրական տիպը—գիւղական քահանան, թող խաւար գիւղի եւ քաղաքի ազդեցութիւններն ու հոսանքները արտայայտվէին գործող անձինքների եւ ոչ թէ դատողութիւնների մէջ,—եւ այն ժամանակ «Արութիւն եւ Մանուէլը» կը լինէր իսկական վէպ, մի գանձ մեր գրականութեան համար։

Բայց մեր վիպագրողները, մանաւանդ Աբովեանցին հետեւողները, պատմողներ էին եւ ոչ ստեղծագործողներ։ Րաֆֆին դեռ չէր երեւացել, տիպերը դեռ չը կային։ Հայ ընթերցողը որոշ գծագրված, ամբողջացրած դէմքեր չէր տեսնում, այլ տեղեկութիւններ հայերի աշխարհից։ Ձենք ասում թէ ինքը, Արութիւնը ոչինչ չէ ներկայացնում։ Մենք տեսնում ենք նրա մէջ լոյսի եռեւից ման եկող, բայց իսկապէս անպատրաստ, խակ մարդ։ Իբրեւ այդպիսի անհատ՝ նա հետաքրքրական կը լինէր։ Բայց ցաւն այն է, որ հեղինակը չափազանց իդէալացրել է նրան, չափազանց մեծութիւն է դրել բարի զգացմունքներով տոգորված մի խեղճ պատանու մէջ։ Աղայեանցը վաթսունական թըւականների ազգասիրութեամբ տոգորված մի հեղինակ է այդտեղ։ Դա «կռունկի» ազգասիրութիւնն է։ Բաւական է իմանալ, որ հսկայ Հայկն է եղել հայերի նախահայրը, բաւական է ճանաչել Վարդանին ու Վահանին—եւ ամեն ինչ կարգին կերթայ։ Արութիւնը մի այդպիսի առաքելութիւն է ուզում կատարել գիւղերում. կաթօլիկ հայերին մի գիւղում ասում է, թէ չը պէտք է խորթանալ ազգութիւնից, բայց, ինչպէս վայել էր այն ժամանակվայ ազգասէրին՝ աւելացնում է եւ այն, որ ազգային կրօնը օտար կրօնի հողաթափ չինելը լաւ չէ, որ աւելի լաւ է կռապաշտ լինել, քան պապապաշտ։ Մի այլ գիւղում էլ նա յաղթում է աշուղին, տալով նրան հարցեր հայոց պատմութիւնից եւ դրանով էլ վերջացնում է իր առաքելութիւնը։ Արութիւնի արածների մէջ չը կայ մի հերոսութիւն, մի նորութիւն նոյն-իսկ այն ժամանակների համար։ Բայց որքան բարձրացրված, փառաբանված է նա...

Ահա որքան միամիտ է Աղայեանց իբրեւ վիպագրող։

III

Նոյն միամտութիւնը մենք տեսնում ենք եւ Աղայեանցի «Երկու քոյր» վէպի մէջ։ Վիպական հանգամանքները այդտեղ դասաւորված են այնպիսի արհեստականութեամբ, այնքան թոյլ ստեղծագործական ույժ են տալիս, որ ամբողջ դէպքը, չը նայած որ բոլոր գլխաւոր գործող անձինքները կոտրվում են սարսափելի հանգամանքների մէջ, տպաւորութիւն չէ թողնում։

Բայց այստեղ էլ Աղայեանցը լաւ պատմող է. հաճութեամբ կարելի է կարդալ առանձին-առանձին տեսարանները, օրինակ Վարդավառը սարերում։ Այստեղ էլ ոտնակոխ են արված այնպիսի գիւղական դէմքեր, որոնցից կարելի էր լաւ տիպեր մշակել։ Այսպէս է գիւղական վամպիր Թաթոսը։ Հեղինակը իր ձեռքին լաւ նիւթեր է ունեցել այդ անշշուկ աւերողի, այդ հասարակական ցեցի ամբողջ հասակը նկարելու համար, բայց չէ իմացել թէ ուր եւ ինչպէս տեղաւորէ այդ նիւթերը, որպէս զի նրանք ձուլվեն ամբողջ պատմուածքի մէջ, անբաժան մասեր դառնան այնտեղ. ուստի վերցրել է դրել այդ նիւթերը առանձին, վրան էլ գրել. «Միջանկեալ պատմութիւն.—ով ուզենայ կարող է չը կարդալ»։

Ինչպէս լաւ ցոյց է տուել այստեղ Աղայեանցը, թէ ինքը պատմող է, թէ գիտէ, շատ բան գիտէ, բայց դնելը, դասաւորելը, ամբողջացնելը, քաղահան անելը իր գործը չէ։

Աւելորդ է ասելը, որ բացառութիւն չէ կազմում եւ «Արտաքսված Սէրը»։ Նոյն պատմելու վարպետութիւնը, նոյն անհամաչափութիւնը։ Ո՜րքան սիրուն հում նիւթ է այդ վէպիկի հերոս գիւղացին, որ չը գիտէ թէ ինչ է սէրը, բայց յանկարծ իմանում է, յանկարծ թաթախվում է ընտանեկան երջանկութեան մէջ, բայց վերջը զոհւում է այդ բոլորը կրօնական նախապաշարմունքին։ Հում նիւթ է, չը մշակված։ Սկիզբը չափազանց ձգձգված է, իսկ գլխաւոր միտքը միայն շօշափված է, պարզ չէ երեւան հանված։

Բոլոր երեք վէպերին յատուկ է մի ընդհանուր կոլորիտ։ Դուք զգում էք, որ գիւղումն էք. Աղայեանցը շատ լաւ գիտէ մարդուն մտցնել գիւղական աշխարհը, շրջապատել նրան գիւղական իրականութեամբ։ Եւ այդ իրականութիւնը իդէալացրած չէ։ Հեղինակը աւելի բողոքող է գիւղի խաւար երեւոյթների դէմ. նա շատ ցաւերի, շատ վէրքերի վրա է մատնանիշ անում, բայց միայն մատնանիշ անում։ Գիւղի ինքնաբոյս տաղանդին այդքանն է տուած։

(Կը շարունակուի)

Ինչպէս լսում ենք, Վեհափառը խոստացել է գործերի համար ուրիշին նշանակել։

Ցայտնի բան է, որ բարեկարգիչները կոչված են լինում ժողովրդին, մանաւանդ Նոր-Բայազէտի պէս յետ ընկած գաւառի հասարակութեան հոգեպէս եւ բարոյապէս մխիթարելու, եկեղեցական գործերը կարգի բերելու, նրա եւ գումարը կորստից ազատելու, երեցփոխական հաշիւները մաքրելու համար։ Այդպիսի հանգամանքներ շատ կան մանաւանդ մեր գաւառական խուլ անկիւններում, որտեղ ժողովրդի մարդիկ ոչինչ գաղափար չունեն բարեկարգութեան մասին, կամ թէ եթէ խօսեն էլ այդպիսի հանգամանքների վերաբերմամբ,—նրանց գնչին մտիկ անող չը կայ.—ոչ տէրտէր, ոչ երէցփոխ, ոչ գիւղական տանուտէր, եւ ոչ էլ ժողովրդի պահանջներին (եթէ կարելի է պահանջել) բաւականութիւն տուող չեն։ Ուրեմն մնում է, որ դրսից եկած բարեկարգիչները դրանց կարգի բերեն։ Սակայն վերջինները երկար ժամանակ չեն մնում մի տեղ, բաւական ժամանակ չեն ծառայում մի հասարակութեան մէջ, որպէս զի մօտիկից ծանօթանան տեղական ժողովրդին, հասկանան նրա ցաւերը եւ մի փոքր դարման անեն. որովհետեւ մի քանի ամիս մնալով, երբ դեռ հազիւ կարողանում են ճանաչել գաւառի «չարն ու բարին» եւ ծանօթանում են եկեղեցիների խճճված գործերի հետ,—մէկ էլ տեսաք՝ յանկարծ տեղափոխվեցին ուրիշ տեղեր։ Այդպիսի դէպքերից ժողովուրդը ուղղակի հիասթափվում է։ Եթէ մենք պահանջում ենք, որ մեր կրթված երիտասարդութիւնը, իբրեւ աշխարհական դասակարգ, մտնէ գաւառը եւ գործէ բուն ժողովրդի մէջ, նոյնը պէտք է պահանջենք նաեւ հոգեւորական դասակարգից։ Ապա ուրեմն ինչն է ստիպում երիտասարդ բարեկարգիչներին, որոնք վարդապետի վեղար դրած երիտասարդական վառ երեւակայութեամբ մտնում են գաւառական շրջանում գործելու. իսկոյն մէկը միւսից յետոյ թողնում են գաւառի գործակալութիւնը։ Միթէ գաւառի հասարակական խաւար մթնոլորտը նրանց դիւր չէ գալիս։ Թէ մի ուրիշ պատճառ կայ,—այդ մենք չը գիտենք։

Մեզ քաջ յայտնի է, որ մեր գաւառի եկեղեցապատկան գումարները շատ գիւղերում երէցփոխները «բարաթներով» տալիս են շահով իրանց մօտ ազգականներին եւ բարեկամներին, որոնք, տասնեակ տարիների ընթացքում ոչ մի հաշիւ չը տալով կամ ոչինչ չը վճարելով, ուրացել եւ ուրանում են իրանց վրայի վճարները, քանի որ այդ «բարաթներից» շատերը, օրէնքի հիման վրա, արդէն կորցրել են իրանց տասնամեայ վաղեմութիւնը եւ շատերն էլ կորցնելու վրա են։ Ո՞վ պէտք է կարգի բերէ այդ եւ դրանց նման եկեղեցական գործերը, ո՞վ պէտք է հաշիւ պահանջէ եկեղեցապատկան գոյքերի մասին եւ զսպէ անյագ երէցփոխներին, որոնց ախորժակը միշտ գրգռված է։ Բարեկարգիչները, անշուշտ կը պատասխանեն մեզ։ Այո, դրսից եկած երիտասարդ գործակալներն են։

Այս տեսակէտից ցանկալի է, որ մեր նոր գործակալ Խ. վ. Մուրադբէկեան իր նախորդների պէս շուտով չը թողնէ իր պաշտօնը եւ հոգ տանի գաւառիս անմխիթար ժողովրդի հոգեւոր պէտքերի մասին։ Նոր-Բայազէտի տեղական երիտասարդութիւնը թող աջակցէ գործակալ վարդապետին հասարակական զանազան գործերում։ **Գ. Ս.**

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք երաժշտագէտ Նիկողայոս Տիգրանեանի նօտագրած հայկական կլոր պարեր «Մանգի» եւ «Բին-Գեօլ»։ Ներկայ աշխատութիւնը կազմում է Անդրկովկասեան պարերի երկրորդ տետրը։ Գինն է 50 կոպէկ։ Նոյն հեղինակը պատրաստել է տպագրութեան համար մի փոքրիկ գրուածք արեւելեան երաժշտական գործերի մասին։

—

Պետերբուրգի Կայսերական հնագիտական ընկերութեան վարչութիւնը ուղարկում է Կովկաս Խարկովի համալսարանի պրոֆէսոր Պետունիցկուն՝ արեւմտեան Կովկասում գիտնական հետազօտութիւններ կատարելու համար։

—

Մեզ հաղորդում են Բեռլինից հետեւեալը. «Մայիսի 2-ին «Vorderasiatische» ընկերութեան նիստում պ. Բագրատ Խալաթեան կարդաց մի յօդուած, որ կրում է «Մի կարծիք հայ նախարարութիւնների ծագման մասին», եւ որ այժմ տպագրվում է «Բանասէր» ամսագրի մէջ. շուտով լոյս կը տեսնի եւ գերմաներէն եւ ռուսերէն։ Մայիսի 14-ին «Der Bund der Deutschen Bodenreformer»-ի հրաւէրով նոյն պարոնը կարդաց տեղիս ինտելիգենտ հասարակութեան առջեւ Բեռլինի առաջնակարգ դահլիճներից մէկում «Հայերի եւ հայոց պատմութեան մասին». դասախօսութիւնը պ. Խալաթեան վերջացրեց վերջին հայկական կոտորածի նկարագրութեամբ. առանձնապէս կանգ առաւ այն անտանելի տնտեսական եւ քաղաքական դրութեան վրա, ո՛րին դարերից ի վեր դատապարտված է հայ ազգը Թիւրքիայում։ Դասախօսութիւնը շատ լաւ ընդունվեցաւ ունկնդիրներից։ Նոյն ընկերութիւնից պ. Խալաթեան հրաւիրված է շուտով մի դասախօսութիւն եւս կարդալու «Նորագոյն հայ գրականութեան մասին»։

—

Թիֆլիսի քաղաքային մսավաճառութեան խանութը, ինչպէս երեւում է նրա գործունէութեան առաջին քայլերից, չէ կարող բաւականութիւն տալ ազգաբնակութեան ահագին պահանջին։ Այսպէս, խանութի բացման հէնց առաջին օրը, մայիսի 16-ին, շատերը գնողներից ստիպված էին վերադառնալ դատարկաձեռն, որովհետեւ այդ օրը մորթված 12 գլուխ տաւարը քչերին միայն բաւականութիւն տուեց եւ ժամի 11-ին վերջացած էր բոլորովին։ Ցանկալի էր, որ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը մտածէր օր առաջ մսավաճառութեան խանութի բաժանմունքներ բանալ քաղաքի զանազան մասերում։

—

Պետերբուրգի Ռուսաց Բիբլիօգրաֆիական ընկերութիւնը բարձրացրել էր եւ համարեա ամբողջ տարի քննում էր ռուսական մամուլի 200-ամեայ յօբելեանը ընդարձակ ծրագրով տօնելու հարցը։ Այս հարցի քննադատութեան մասնակցելու համար հրաւիրված էին գրական ընկերութիւնները, Պետերբուրգի հրատարակիչները, խմբագիրները եւ գրականագէտները։ Քննադատութիւնը վերջացաւ նրանով, որ մայիսի 10-ին Բիբլիօգրաֆիական ընկերութեան մէջ կազմված մասնաժողովը առաջարկեց սահմանափակել մամուլի յօբելեանի տօնակատարութեան ծրագիրը եւ բաւականանալ միայն բրօշիւրներ հրատարակելով եւ դասախօսութիւններ կազմակերպելով ի հաշիւ ընկերութեան։

—

«Т. Пр. Газ.» լրագիրը հաղորդում է, որ մայիսի 10-ին Պետերբուրգի նահանգական դատարանում նշանակված՝ «Россія» լրագրի խմբագիր Սազօնովի գործը, որով նա 130,000 րուբլի է պահանջում Ալբէրտից, յետաձգված է։ Ալբէրտի հաւատարմատար՝ երդուեալ փաստաբանի օգնական Սլիօզբէրգ իր կողմից 240,000 րուբլու հանդիպական պահանջ յայտնեց Սազօնովից, ներկայացնելով մի գեկուցում, որով ապացուցանում է, թէ Սազօնովի պահանջը Ալբէրտից անհիմն է։ Ալբէրտ, լինելով «Россія» լրագրի բաժնետէր, վարում էր լրագրի տնտեսական մասը՝ համաձայն նախօրօք կապված պայմանագրի։

—

«Рус. Вѣд.» լրագրին Պետերբուրգից հաղորդում են հետեւեալ հետաքրքրական փաստը, որ տեղի է ունեցել վերջին ֆրանկո-ռուսական տօնակատարութիւնների ժամանակ։ Օտարերկրեայ լրագրական թղթակիցներից մէկի գրպանից հանել էին քսակը, որի մէջ, բացի 103 րուբլի փողից, կային նաեւ այցետոմսեր, զանազան հրաւիրագրեր եւ թոյլտուութեան թղթեր։ Քսակը գողացվել էր մայիսի 7-ին, եւ ահա հետեւեալ օրը, մայիսի 8-ին, առաւօտեան, թղթակիցը ստանում է մի բաց նամակ՝ գրված ֆրանսերէն «Գող» ստորագրութեամբ։ Նամակի հեղինակը ներողութիւն է խնդրում թղթակցից, որ նեղութիւն է պատճառել նրան քսակը գողանալով եւ յայտնում է, թէ քսակի մէջ գտնված բոլոր թղթերը նա ուղարկել է Պետերբուրգի քաղաքային վարչութեան՝ թղթակցին յանձնելու համար, իսկ փողը թողնում է իր մօտ ֆրանկո-ռուսական տօները կատարելու համար։ Թղթակիցը իսկոյն գնում է քաղաքային վարչութեան դիւանատունը եւ ստանում իր թղթերը, որոնց հետ միասին ստացված գրութեան տակ նոյնպէս ստորագրված է «Գող»։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Մօտ 12 տարի սրանից առաջ Արագեալ գիւղացի Նիկողայոս Մէջիկեան մի ինչ-որ յանցանքի համար աքսորվում է Սիբիր։ Ուսսիրիյսկայա երկաթուղու վրա աշխատելու ժամանակ՝ յիշում է ծննդավայրը եւ փախչում, գալիս է՝ կարօտն առնելու ծննդավայրից եւ ազգականներից. ապա Մէջիկեան ներկայանում է մեր գաւառապետին եւ յայտնում է եղելութեան մասին։ Գաւառապետը կարգադրեց ձերբակալել նրան եւ միեւնոյն ժամանակ յայտնեց պատշաճաւոր իշխանութեանը»։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Աւազակները կրկին յայտնվել են Թիֆլիսի ճանապարհի վրա։ Անցեալները Լօճինի ձորում աւազակները երկու ֆուրգօնչչիկի ճանապարհը կտրում են կողոպտելու նպատակով։ Մի գիւղի արօտատեղից նրանք քշել են մօտ 30 տաւար եւ տարել են Գօմբորի կողմը. այդ տաւարից գիւղացիները մօտ 15 կրկին գտել են։ Կաճրէթի կայարանի մօտ գտնվող մի վրացարնակ գիւղի մօտ աւազակները յարձակվել են տաւարի վրա, ցանկանալով քշել տաւարը. սակայն տաւարածները ցոյց են տալիս դիմադրութիւն։ Աւազակները արձակում են նրանց վրա հրացաններ, մէկին սպանում են եւ մէկին վիրաւորում։ Հրացանների ձայնից «հաւարս» են կանչում գիւղացիները եւ աւազակներին դատարկաձեռն քշում։ Ամառը Թիֆլիսի ճանապարհի վրա երթեւեկութիւնը կենդանանում է։ Անհրաժեշտ է լուրջ եւ կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել՝ ճանապարհորդներին ապահովելու համար։ Գաւառում սպասվում է հացաբոյսերի առատ հունձ։ Վերջերս յաճախ տեղացող յորդ անձրեւները խանգարում են արտերի հանելուն»։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Մօտ օրերս, գիշեր ժամանակ, անյայտ անձնաւորութիւններ այստեղի ռուսաց եկեղեցու պատուհանով ներս են մտել, գանձանակատուփը կոտրել եւ մէջի փողերը տարել. գումարը յայտնի չէ. ենթադրում են, որ 15—20 րուբլի կը լինի. անօթներին ձեռք չեն տուել։ Արդէն քննութիւն է կատարվում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ամերիկական ցամաքը, իր կղզիների հետ միասին, սկսել է երկրաշարժների եւ հրաբուխների ասպարէզ դառնալ։ Թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային Ամերիկայից անընդհատ տեղեկութիւններ են հաղորդվում տեղի ունեցած արտակարգ երեւոյթների մասին, որոնք կասկածել են տալիս, թէ Մարտինիկա, Սէն-Վինցենտ եւ Անտիլեան միւս կղզիների վրա կատարվող բնութեան ֆենօմէնները ոչ միայն տեղական, այլ եւ ընդհանուր ամերիկական բնաւորութիւն ունեն։ Բնութեան ստորերկրեայ ոյժերը գործում են եւ Ատլանդեան ովկիանոսի յատակում ահագին տարածութեան վրա։ Գվատեմալայի ընդհանուր հիւպատոսարանը մօտ օրերումս տեղեկութիւն ստացաւ Պարիզում, թէ Գվատէմալայում երկրաշարժը կործանել է մի քանի քաղաք, որոնց բնակիչներից մօտ 1000 հոգի մնացել են փլատակների տակ։ Նոյնպիսի տեղեկութիւն ստացված է եւ Համբուրգում.— Կէցալտէնանգօ քաղաքը բոլորովին աւերված է եւ նոյն-իսկ հանրապետութեան մայրաքաղաքը վնասվել է։ Ֆլօրիդայում, Ս. Աւգուստինա քաղաքի մօտերքը, մայիսի 8-ին, լավում էր ստորերկրեայ գոռոց եւ զգացվում էին ստորերկրեայ հարուածներ։ Մարտինիկա կղզու վրա հրաբխային ժայթքումները նորից ուժեղացան, այնպէս որ Ֆրանսիական գաղթականութիւնների մինիստր Դեկրէ հեռագրեց կղզու ժամանակաւոր նահանգապետին, թէ անհրաժեշտ չէ՞ համարում արդեօք նա բոլորովին դատարկել կղզին կամ գոնէ նրա մի մասը։ Սէն-Վինցենտի վրա անցեալ շաբաթ սկսեց գործել մի նոր հրաբուխ, որ աւելի մօտ է Կինգստօուն քաղաքին, քան հին հրաբուխը։ Քաղաքի շրջակաները 6 մղոն տարածութեան վրա ծածկված են երկու ֆուտի հաստութեամբ հրաբխային ժայթքումների զանազան արտահոսութիւններով։

—«Neue Wiener Tageblatt» հաղորդում է սերբիական Ալէքսանդր թագաւորի հետեւեալ խօսքերը գահաժառանգութեան հարցի մասին, որ նա ասել է մի անձի Վիէննայում։ «Թագուհու թշնամիները մխիթարում են իրանց այն յոյսով, որ սերբիական գահի ժառանգութեան հարցը տարաձայնութիւններ կը ծագեցնէ մեր ամուսնական կեանքի մէջ։ Ես լիազօրութիւն եմ տալիս ձեզ յայտնել հրապարակօրէն, որ այդ հաշիւները դատարկ եւ ապարդիւն են։ Առայժմ Սերբիայում գահաժառանգութեան հարց չը կայ։ Միայն 8—10 տարուց յետոյ այդ հարցը կարող է ծագել, եթէ մեր ամուսնութիւնը մնայ անզաւակ։ Այդ դէպքում մենք կը հետեւենք ուրիշ անզաւակ ամուսինների օրինակին եւ մէկին կ'որդեգրենք մեզ, իբրեւ գահաժառանգի»։

—«Mouvement Macédonien» ասում է. «Times» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, թէ սուլթանը հրամայել է զէնքեր բաժանել Մակեդոնիայի մահմեդականներին։ Ոչ ոք չը հերքեց այդ լուրը։ Ով սակայն ծանօթ է իրերի դրութեան հետ Մակեդօնիայում, նա գիտէ, որ այդ լուրը ճիշտ է եւ որ Աբդիւլ-Համիդի գործակալները բաժանել են զէնքերը, որպէս զի մահմեդականները հնարաւորութիւն ունենան աւելի սաստիկ ճնշել քրիստոնեաներին եւ աւելի աջողութեամբ կոտորել նրանց։ Բաժանված զէնքը իր ծառայութիւնը կը մատուցանէ Մակեդօնիայի քրիստոնեաների ընդհանուր կոտորածի ժամանակ, որ շատ էլ հեռու չէ։ Մակեդօնիայի մահմեդականները արդէն հրահանգներ են ստացել, թէ երբ պէտք է գործ դնել ստացած զէնքերը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այսօր, մայիսի 16-ին, Պետրոպավլօվսկի տաճարում մարդասիրական ընկերութիւնը, հիմնադրութեան հարիւրամեայ յօբելեանի առիթով հոգեհանգիստ կատարեց ընկերութեան հիմնադիր կայսր Ալէքսանդր I-ի եւ Նիկօլայ I, Ալէքսանդր II, Ալէքսանդր III կայսրների համար։

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ։ Բացված է բուժական սեզօնը։ Եսսէնտուկում օրհնվեցին հետեւեալ շինութիւնները—գալլէրէան թատրոնով եւ աղաթթուտային վաննաների շինութիւնը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Այստեղ զինուորական շրջաններում պատերազմի վախճանը այնքան մօտ են համարում, որ խօսում են Կիտչեների ապագայ պաշտօնի մասին։ Ասում են, որ նա կը նշանակվի լորդ Ռօբերտսի, որպէս Անգլիայի գլխաւոր հրամանատարի օգնական։ Ռօբէրտսի այժմեան օգնական Կէլլի պաշտօն կը ստանայ Հնդկաստանում։

ԼՕՆԴՕՆ։ Բալֆուր հաղորդեց համայնքների ժողովին, թէ ինքը յոյս ունի, որ հնարաւորութիւն կունենայ հաղորդելու համայնքների ժողովին երկուշաբթի բանակցութիւնների հետեւանքների մասին հարաւային Աֆրիկայում, բայց կատարելապէս հաւատացած չէ, որ կարող կը լինի անել այդ հաղորդագրութիւնը։

ՊԵԿԻՆ։ Չինական լրագիրները հաւատացնում են, որ Ֆրանսիա յայտնեց Չինաստանին, թէ ապստամբութիւնը Կվանգսիում վնաս կը հասցնէ տօնկինեան առեւտրին, եւ եթէ չը ճնշվի մինչեւ յուլիսը, Ֆրանսիան միջոցներ ձեռք կառնէ իր իրաւունքները պաշտպանելու համար։

ՊԱՐԻԶ։ «Figaro» լրագրի խօսքով, Դէլկասէ հեռագրեց կոմս Լամզդօրֆին, որ հանրապետութեան նախագահը խորին կերպով զգածված է Կայսրի պարգեւով ի նպաստ Մարտինիկի վնասվածների եւ յանձնարարեց խնդրել կոմսին հաղորդելու Նորին Մեծութեան շնորհակալութեան նոր արտայայտութիւն այդ ողորմած գործի համար, որը Ֆրանսիան սրտին մօտ կընդունէ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գերմանական դեսպան կոմս Ալվէնսլէբէնի արտասահման գնալու լուրը սխալ է։—Այսօր Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնայի եւ Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաժառանգի ներկայութեամբ ազնուականների ժողովարանի դահլիճում բացվեց Կարմիր խաչի եօթներորդ միջազգային կօնֆէրէնցիան։ Ժողովվածներին ողջունեց արդարադատութեան մինիստր Մուրավիէվ. նրանից յետոյ խօսեց Գերմանիայի ներկայացուցիչ Ֆօն-Կնէզէբէկ բոլոր պատուիրակների անունից։ Գեներալ-ադիւտանտ Րիխտէր յայտնեց, թէ Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնա նուիրեց 100,000 ր., որի տոկոսներից պէտք է կազմել պրէմիա՝ պատերազմի դաշտում վիրաւորվածներին հաւաքելու ամենալաւ նախագիծը կազմելու համար։

17 մայիսի

ՊՐԵՏՕՐԻԱ։ Միլնէր այսօր գնաց Իօհաննէսբուրգ։

ՊՕՏՍԴԱՄ։ Պարսից շահը այստեղ հասաւ 6 ժամին ճաշից յետոյ. Նրան դիմաւորեցին կայսրը, պրինցները, ստատս-սեկրետարը, արտաքին գործերի մինիստրը։ Զինուորական պատիւներ ցոյց տալուց յետոյ կայսրը եւ շահը գնացին Օրանժերէյի պալատը։

ՊՐԵՏՕՐԻԱ։ Այստեղ կայացած խորհրդակցութիւնը երէկ փակվեց։ Բօէրների պատուիրակները ուղեւորվեցին Ֆէրսէնիգունգ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Րէյտէրի գործակալութիւնը հաղորդում է, թէ եղած նշանները ցոյց են տալիս, թէ վերջացած պայմանախօսութիւնները գոհացուցիչ հետեւանք ունեցան։ Բօէրներին զէնք կրելու իրաւունք տալու հարցը դժուարութիւնների չի հանդիպի։

ՍՕՖԻԱ։ Պատգամաւորների ժողովում Դանեվ յայտնեց, թէ կառավարութիւնը ոգեւորված է անկեղծ ցանկութեամբ՝ բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել պետութիւնների հետ։ Ռումինիայի հետ յարաբերութիւնները անպայման լաւ են։ Սերբիայի եւ Բուլգարիայի շահերը պահանջում են՝ ոչ մի հակառակութիւն չը գրգռել։ Բուլգարիայի շահը պահանջում է

օրինական բարեկամական յարաբերութիւն պահպանել Թիւրքիայի հետ. պէտք է յուսալ, որ պետութիւնները, մանաւանդ Թիւրքիան, իրանք կը բարւոքեն բուլղարների վիճակը։ Մակեդոնիայում ուղերձը ընդունված է 88 ձայնով 60-ի դէմ։

ԴՐԱՑՖՐԷՅՆԷՏ։ Մայոր Կոլլէտ ընդհարում ունեցաւ Մալանի գնդի հետ։ Երկարատեւ կռուից յետոյ բօէրները յետ նահանջեցին, կռուի դաշտում թողնելով հրամանատար Մալանին, որ մահացու վէրք ստացաւ փորին։

ԼՕՆԴՕՆ։ Մինիստրների խորհուրդը ժողովի գումարվեց այս առաւօտ։ Նիստին մասնակցում էր եւ Չէմբէրլէն, չը նայելով պօդագրայի հիւանդութեան զայրանալուն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կովկասեան զինուորական շրջանի վերատեսուչ գեներալ-լէյտենանտ Տաբանօվսկի բարձրացրած է հեծելազօրի գեներալի աստիճանի եւ արձակված է պաշտօնից՝ համազգեստով եւ թօշակով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ Ա Գ Ո Ւ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Կիրակի, մայիսի 19-ին,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա Ր Մ Է Ն Ե Ա Ն

մասնակցութեամբ դերասանուհի տ. Ջմշկեանի, օր. Դանդուրեանի, դերասան Ա. Վրոյրի, բարեհաճ մասնակցութեամբ պ. պ. Աւետեանի եւ Սարգսեանի կը տայ իր վերջին ներկայացումը

I

Վաղաժամ Վճիռ

Կոմ. 3 գործ. Ալֆրէդ դը Միւսէի, թարգման. Զօպանեանի եւ Արմէնեանի

II

Փ Ր Ի Ց Խ Է Ն

Դրամա 1 գործող. Զուդերմանի, Թարգմ. Ա. Ծատուրեանի

Սկիզբն է $8^1/_2$ ժամին 2—3

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Ամսոյս 19-ին, առաջիկայ կիրակի օրը, առաւօտեան 10 ժամին, Քարափի ս. Գէորգ եկեղեցւոյ բարեպաշտ ծխականներն յարգոյաբար հրաւիրվում են յիշեալ եկեղեցին՝ երէցփոխ նոր ընտրութիւն անելու։

Գործակալ ս. մ. եկեղեցւոյ Թիֆլիսի՝

Զաքարիա քահ. Զարդեղեան

1—1

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Ամսիս 19-ին, առաջիկայ կիրակի օրը, առաւօտեան 12 ժամին, Աւետեաց Ջգրաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու բարեպաշտ ծխականները յարգոյաբար հրաւիրվում են յիշեալ եկեղեցին՝ ՆՈՐ ԵՐԷՑՓՈԽ ԸՆՏՐԵԼՈՒ։

Գործակալ ս. մ. եկ. հ. Թիֆլիսի՝

Զաքարիա քահ. Զարդեղեանց

2—2

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Մայիսի 19-ին, կիրակի, ժամի 12-ին, պատարագից յետոյ, ԷՋՄԻԱԾՆԵՑՈՑ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ լինելու է՝ 1) ՆՈՐ ԵՐԷՑՓՈԽԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ եւ 2) ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԵՐԷՑՓՈԽՆԵՐԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐԻ։ Ուստի՝ [illegible]անով հրաւիրվում են վերոյիշեալ եկեղեցու բոլոր ընտրող ծխականները՝ որոշած ժողովին մասնակցելու։

Թիֆլիսի բ. մասի գործակալ՝

Գրիգորիս քահանայ Երզնկեանց

2—2

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Հոգեւոր իշխանութեան կարգադրութեամբ, կիրակի, մայիսի 19-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Կաթուղիկէ ս. Աստուածածին (ս. Գէորգ) եկեղեցում ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է ՆՈՐ ԵՐԷՑՓՈԽԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ։ Ուստի նոյն եկեղեցու ծխականները հրաւիրվում են յիշեալ օրը եկեղեցի մասնակցելու ընտրութեան։

Նախագահ ընտրութեան՝

Աչոտ քահանայ Թէմուրազեանց

2—2

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

(ДѢТСКIЙ САДЪ)

Կիրակի, մայիսի 19-ին

Էժմանցին եւ ձրի ճաշարանների ու թէյատների միջոցները աւելացնելու համար

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՑ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ

ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ

ՀԵՏՆ ԷԼ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱԶԱՐ

Այգում կը նուագէ զինուորական երաժիշտների խումբը։ Զբօսանքի ժամանակ կը լինի նուագահանդէս։ Ֆէյէրվէրկ։ Երեխաների համար սարքված կը լինի՝—մարմնամարզութիւն, սայլակներով, թամբած իշուկներով, ձիաքաշերով եւ իշաքաշերով շրջապտոյտ, տակառ սիւրպրիզներով, մրցութեամբ՝ օղակների ու խաղագնդակների նետումն եւ զանազան խաղեր— ղեկավարութեամբ եւ վերահսկողութեամբ տ. Վ. Ն. Մօնիւշկօյի։

Բուֆէտ, կօնֆէտոի եւ ծաղիկներ։

☛ Պ Ա Ր Ե Ր ☚

Զբօսանքի սկիզբը ցերեկվայ ժամի 1-ից։ Մինչեւ ժամը 4-ը առանձին ուշադրութիւն կը դարձնվի փոքրահասակների վրա. Նուագահանդէսի սկիզբը երեկոյեան ժամը 6-ին։

ՄՈՒՏՔԸ 20 ԿՈՊԷԿ

Վատ եղանակ լինելու դէպքում զբօսանքը կը յետաձգվի հինգշաբթի, մայիսի 23-ին։

1—2

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, մայիսի 18-ին

Հայոց դրամատ. ընկեր. դերասանները կը ներկայացնեն

ԽԱԹԱԲԱԼԱ

Կոմ. 4 գործողութեամբ եւ 6 պատկերով

Հեղ. Գ. Սունդուկեանի

Սկիզբն է $8^1/_2$ ժամին երեկոյեան

1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԸ

Կիրակի, մայիսի 19-ին, տեղափոխվում է իր ամառային բնակարանը։ Նոյն օրը, ցերեկվայ ժամի 3 ին, տեղի կունենայ ընդհանուր ճաշ անդամների եւ կանդիդատների համար, 1 ր. 50 կոպ. վճարով իւրաքանչիւրից։

Մայիսի 21-ից սկսած իւրաքանչիւր չորեքշաբթի, երեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը, տեղի կունենան ընտանեկան երեկոյթներ։ 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ

սրանով յայտարարում է, որ նրա գլխանատանը մայիսի 22-ին, ցերեկվայ ժամի 12-ին, նշանակված է աճուրդ՝ կապալով տալու Միքայէլեան փողոցում ջրմուղ խողովակի շինութիւնը՝ 60,00 պօգ. սաժ. 0,42×0,28 կտրուածքով, 1400 րուբլի գումարի։ Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը Վարչութեան շինութեան բաժանմունքում բոլոր լի օրերը ժամի 9-ից մինչեւ 3-ը։

0—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

հաղորդում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ իր ատեանում, ներկայ մայիսի 22-ին, ցերեկվայ 1 ժամին, տեղի կունենայ աճուրդ կապալով տալու քաղաքային հողաբաժինը, 727, 3 քառ. սաժէն տարածութեամբ, որ գտնվում է 10-դ. ոստիկանական քաղաքամասում, Թիֆլիսի մաքսատան հանդէպ, ուր գտնվում է այժմ Ֆրանց Ամիրաղօվի փայտեայ պահեստը։

Պայմանները կարելի է տեսնել ամեն լի օրերը առաւօտեան 9 ժամից մինչեւ 3 ժամը կէսօրից յետոյ Վարչութեան 4-րդ Բաժանմունքում։

1—3

Դ Օ Կ Տ Օ Ր

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

այս ամառ եւս ընդունում է հիւանդներին հանքային ջրերում (Պեատիգօրսկ)։

Пятигорскъ, Вѣрхн. б. д. Султанъ Крымъ-Гирея. 2—10

Տպագրութեան համար պատրաստ է

„ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ“

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔԱՀ. ԵՐԶՆԿԵԱՆՑԻ

Ընտանիքների եւ դաստիարակների համար։ Բաժանորդագինը—60 կոպ., տպագրութիւնից յետոյ—կրկնակի։ 1—2

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

Սրանով պատիւ ունի հրաւիրելու պ.պ. բաժնետէրերին ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ, որը կայանալու է ներկայ 1902 թւի մայիսի 26-ին, կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը 10-ին, Գուրգենօվի տանը, № 143, Միքայէլեան փողոցում, Վետցել հիւրանոցին կից։

Պ ա ր ա պ մ ո ւ ն ք ի ա ռ ա ր կ ա ն ե ր ն ե ն՝

1) Վարչութեան զեկուցումը անցեալ 1901 թւի ընկերութեան գործունէութեան մասին։

2) Վերաստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը։

3) Անցեալ 1901 թւի հաշւի ու հաշուեկշռի քննութիւնն ու վաւերացումը. ելեւմտից նախահաշիւ. նոյնպէս ընկերութեան գործունէութեան ծրագրի քննութիւնը 1902 թւի համար։

4) Վարչութեան հրահանգի վաւերացումը (§ 28).

5) Ընկերութիւնը ակցիօներական դարձնելու հարցը եւ վերջինիս կանօնադրութեան հաստատութիւնը (§ 27).

6) Վարչութեան զեկուցումը վճարները իր ժամանակին չը վճարած բաժնետոմսերի մասին.

7) Վարչութեան զեկուցումը նոր հողեր (պետական կամ մասնաւոր) կապալով վերցնելու մասին, թէ նաւթի արդիւնաբերութեան եւ թէ արտաքին չերտի շահագործութեան նպատակով, նոյնպէս եւ իր ունեցած հողերը ամբողջովին կամ մասամբ կապալով տալու կամ վաճառելու մասին.

8) Վարչութեան մի անդամի (§ 9), վերաստուգող յանձնաժողովի երեք անդամների եւ երեք փոխանդամների ընտրութիւնը (§ 21).

Պ. պ. բաժնետէրերը, որոնք կը ցանկանան ծանօթանալ վերոյիշեալ զեկուցմանց հետ, կամ ստանալ ուրիշ տեղեկութիւններ, կը բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գրասենեակը իւրաքանչիւր օր, ժամը 12-ից մինչեւ 2-ը։ (մ. 18, 21, 24) 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

վ ա ճ ա ռ վ ո ւ մ ե ն՝

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ իշխ. Մ. հրատ., Պատկերազարդ այբուբեն, ուղղած, փայտէ քառակուսիներով (կուբիկներով). Թիֆլ. 1902 թ. գ. 1 ր. 50 կ.։

ԼԷՕ, Յովսէփ կաթողիկոս Արղութեան, 4 պատկերով, Թիֆլ. 1902 թ. գ. 60 կ.։

ՎԷԲԵՐ Սիմ. Դր., Արարատը Սուրբ Գրոց մէջ, Վիեննա, 1901 թ. գ. 50 կ.։

ՔԱՋՈՒՆԻ Հ. Մ., Կաթնաբանութիւն, նկարներով, Վենետիկ 1901 թ. գ. 75 կ.։

ՑԻՆԿ Ն. Ֆ. պրոֆ., Նեղոսի Դոքսապատի Կարգադրութիւն պատրիարքական աթոռոյն, հայերէն եւ յունարէն, մաքուր տիպ, Վաղարշապատ, 1902 թ. գ. 1 ր.։

Դիմել՝ Тифлисъ, Въ Центральную Книжную Торговлю. (շ.) 1—5

Келерская УКСУСНАЯ ЭССЕНЦIЯ.

Въ нынѣшнемъ году исполнилось 25 лѣтъ съ перваго появленiя Келерской уксусной эссенцiи въ продажѣ для состязанiя съ прежнимъ ренсковымъ уксусомъ.

Представляя собою чистѣйшiй уксусъ въ концентрированномъ видѣ и большiя удобства при употребленiи, а также и постоянно удешевляясь Товариществомъ въ цѣнѣ, по мѣрѣ развитiя спроса, въ такой степени, что съ 60 к. за флаконъ она стоитъ теперь 35 к.,—Кёлерская уксусная эссенцiя съ теченiемъ времени распространилась по всему необъятному пространству Россiи, „отъ хладныхъ Финскихъ скалъ до пламенной Колхиды“, проникнувъ и во всѣ отдаленнѣйшiя окраины. Прежнiе уксусные заводы мало-по-малу были вынуждены прекратить свое производство, уступивъ рынокъ новому продукту.

Но какъ всякая хорошая новинка, Келерская уксусная эссенцiя не избѣгла, разумѣется, общей участи, столь мѣтко охарактеризованной Шопенгауэромъ въ его знаменитой книгѣ *„О критикѣ, сужденiи, одобренiи и славѣ“*:

„Истиное, превосходное, появляясь на свѣтъ, прежде всего встѣчаетъ на своемъ пути дурное, которое занимаетъ его мѣсто и считается превосходнымъ. Если послѣ долгой и упорной борьбы ему дѣйствительно удастся отвоевать свое мѣсто и возбудить къ себѣ уваженiе, то проходитъ немного времени, и люди снова тащатъ какое нибудь глупое, манерное, неуклюжее подражанiе и съ совершенно спокойной совѣстью ставятъ его рядомъ съ превосходнымъ, ибо они не видятъ разницы и полагаютъ совершенно серьезно, что и это не хуже“.

Завоевавъ свое блестящее положенiе въ всѣхъ рынкахъ, Келерская уксусная эссенцiя вызвала не только честную, открытую и содѣйствующую всякому промышленному прогрессу конкуренцiю, но и „глупыя,—какъ выразился великiй философъ,—манерныя, неуклюжiя“ подражанiя и поддѣлки подъ наружную форму флаконовъ, рисунокъ и цвѣтъ ея ярлыковъ. Четыре раза въ разное время фирма пыталась оградить и себя, и своихъ покупателей отъ недобросовѣстной спекуляцiи на чужую репутацiю, посредствомъ перемѣны своихъ флаконовъ, для чего и придумывала каждый разъ особую, оригинальную форму ихъ; не все было безполезно: фальсификацiя дошла до того, что начала скупать опорожненные флаконы, платя за нихъ старьевщикамъ значительно дороже, чѣмъ Т-во платитъ за новые.

Нечего, конечно, и говорить, что поддѣлываютъ только то, что дѣйствительно хорошо и что пользуется въ публикѣ спросомъ. Фирма же, сама производящая хорошiй продуктъ, не только избѣгаетъ подражанiй, но и старается всячески выдѣлить его по укупоркѣ и внѣшней обдѣлкѣ изъ всѣхъ другихъ.

Съ другой стороны, уловки поддѣлывателей всегда будутъ существовать, такъ какъ только при помощи ихъ, т. е. при помощи введенiя публики въ заблужденiе, имъ удается спускать свой низкопробный товаръ. Такъ она есть и въ настоящемъ случаѣ, но жертвами фальсификацiи оказываются только либо неграмотные покупатели, либо такiе, которые по неразвитости вкуса требуютъ отъ уксуса лишь рѣзкой кислоты, а не вкусовыхъ качествъ. Бываютъ, конечно, случаи, когда и лица со вкусомъ вынуждены употреблять низкопробный продуктъ,—по неимѣнiю въ продажѣ въ какой-нибудь отдаленной мѣстности настоящей эссенцiи. „На безрыбьи и ракъ рыба!“ Все это неизбѣжно и съ этимъ такъ или иначе приходится мириться; но желательно, чтобы покупатели по крайней мѣрѣ знали и сознавали, какъ много они переплачиваютъ, покупая разныя поддѣлки, выпускаемыя въ продажу подъ флагомъ Келерской уксусной эссенцiи. Тотъ фальсифицированный, подъ поддѣльнымъ ярлыкомъ товаръ, который выпускается, какъ сказано выше, въ продажу подъ произвольно присвоеннымъ ему названiемъ уксусной эссенцiи, представляетъ собою въ лучшемъ случаѣ простую, въ 80%, уксусную кислоту, которой, по послѣднему прейскуранту Товарищества „Р. Келеръ и К°“, настоящая цѣна 20 к. за фунтъ. А такъ какъ большiе флаконы уксусной эссенцiи, какъ и поддѣлокъ, содержатъ только 62 золотника, или двѣ трети фунта, то и оказывается, что вводимые въ обманъ покупатели платятъ въ среднемъ 35 к. за товаръ, стоющiй въ дѣйствительности всего только 12 копѣекъ.

XXV-лѣтнiй ЮБИЛЕЙ

Келерской Уксусной Эссенцiи.

„......Могу сообщить почтеннѣйшимъ хозяйкамъ и гастрономамъ прiятную для нихъ новость: Т-во „Р. Келеръ и К°“ рѣшило ознаменовать этотъ первый юбилей Келерской уксусной эссенцiи выпускомъ въ продажу нѣсколькихъ новыхъ по вкусовымъ качествамъ сортовъ ея, а именно:

1) Эссенцiю эстрагоннаго уксуса.
2) „ винограднаго, Бордоскаго уксуса,
3) „ уксуса о финъ зербъ, Майль (aux fines-herbes, Maille) и
4) „ Орлеанскаго уксуса.

Подымаю бокалъ за успѣхъ юбилейныхъ новинокъ,—за то, чтобы онѣ пользовались такимъ-же громаднымъ успѣхомъ, какъ и празднующая свой первый юбилей ихъ прародильница, Келерская эссенцiя ренскаго уксуса!“

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 17 Мая 1902 г.

Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.